

A szociológiai gondolkodás főbb irányzatai a 19-20. század fordulóján

Debreceni Egyetem, Történelem és Néprajzi Doktori Iskola,

Történelem program, Politikai eszmék és intézmények története alprogram

Második évfolyam, első félév

Prof. Dr. Lévai Csaba, egyetemi tanár

A tantárgy leírása: A *Politikai eszmék és intézmények története alprogram* oktatói arra törekednek, hogy az oktatott tárgyak tematikája közel álljon az alprogram keretében tanuló hallgatók doktori értekezéseinek témáihoz. A 19-20. század fordulóján virágkorát élő klasszikus elméleti szociológia képviselői olyan gondolatokat fogalmaztak meg, amelyeket a doktori hallgatók nem csupán e korszak kontextusában, hanem a politikai eszmék és intézmények általánosabb értelemben vett tanulmányozása során is jól tudnak hasznosítani. Olyan alapvető elméleteket dolgoztak ki, amelyek ma is nagymértékben befolyásolják a politikai eszmetörténet és a társadalomelmélet kutatóit.

A francia szociológiai gondolkodás fő irányzatai a 19-20. század fordulóján

Auguste Comte és a pozitivizmus:

Comte, August: *A pozitív szellem* (Magyar helikon, Bp. 1979.)

Némedi Dénes: Auguste Comte: A szociológia megalapítója. In: Felkai Gábor – Haskó Katalin – Molnár Attila Károly – Némedi Dénes – Pál Eszter – Somlai Péter: *A szociológia kialakulása. Tanulmányok*. (Új Mandátum Könyvkiadó, Bp. 1999.) 224-247.

Szczepanski, Jan: *A szociológia története*. (Kossuth, Bp. 1973.) 52-78.

Émile Durkheim és a társadalmi tények

Durkheim, Émile: *A társadalmi tények magyarázatához*. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1978.) 21-67. o.

Durkheim, Émile: *Az öngyilkosság. Szociológiai tanulmány*. (Osiris, Budapest, 2003.)

Némedi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890-1945*. (Napvilág, Bp. 2010.) 17-85.

Némedi Dénes: *Durkheim. Tudás és társadalom*. (Áron Kiadó, Budapest, 1996.)

Szczepanski, Jan: i. m. 1973. 339-360. o.

Gustave Le Bon és a tömegek lélektana

Le Bon, Gustave: *A tömegek lélektana*. (Hatágú Síp Alapítvány, Budapest, 1993.)

Némedi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890-1945*. (Napvilág, Bp. 2010.) 17-30.

Maurice Halbwachs és az emlékezet szociológiája

Halbwachs, Maurice: *Az emlékezet társadalmi keretei*. Atlantisz, Budapest, 2018.

Némedi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890-1945*. (Napvilág, Bp. 2010.) 112-123.

Pléh Csaba: Maurice Halbwachs kollektív memóriájára emlékezve. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1997/1998. 5-6. szám, 437-446.

Bartha Eszter: A társadalmi osztályok pszichológiája. Kollektív tudat, szükségletek és az osztályfogalom Maurice Halbwachs munkájában. *Fordulat*, 2009. 5. szám, 128-156.

K, Horváth Zsolt: A kollektív emlékezet óhajtása: Maurice Halbwachs: Az emlékezet társadalmi keretei. *Jelenkor. Irodalmi és művészeti folyóirat*, 2019. 12. szám, 1411-1425.

Az olasz és a spanyol társadalomelméleti gondolkodás két befolyásos képviselője a 19-20. század fordulóján

Vilfredo Pareto és az elitek körforgása

Pareto, Vilfredo: A kormányzó elit. In: *Társadalmi struktúra és rétegződés II. Elméletek és konkrét elemzések I. kötet*. Szerk. Ferge Zsuzsa. (Tankönyvkiadó, Bp. 1988.) 89-92.

Winch, Peter: *A társadalomtudomány eszméje és viszonya a filozófiához*. (Akadémiai, Bp. 1988.) 95-107.

Csernus Éva: Pozitivizmus és hermeneutika Vilfredo Pareto társadalomelméleti gondolkodásában. *Szociológiai szemle*, 2018. (28. évfolyam), 3. szám, 43-59.

Csernus Éva: Vilfredo Pareto társadalomelméletének korai amerikai recepciója „Pareto Circle” a Harvardon. *Szellem és tudomány: a Miskolci Egyetem Szociológiai Intézetének folyóirata*, 2018. (9. évfolyam), 1. szám, 213-228.

Szczepanski, Jan: i. m. 1973. 319-331.

José Ortega Y Gasset és a tömegek lázadása

Ortega Y Gasset, José: *Két történelmi esszé*. (Európa, Budapest, 1983.)

Ortega Y Gasset, José: *A tömegek lázadása*. (Helikon Kiadó, Budapest, 2024.)

Csejte Dezső: Utószó. In: Ortega Y Gasset, José: *Két történelmi esszé*. 243-279.

Csejte Dezső: Nyílvessző és kör: Ortega y Gasset és Spengler hatása Németh László gondolkodására. *Tiszatáj*, 1996. 50. évfolyam, 3. szám, 74-83.

A német szociológia fő irányzatai a 19-20. század fordulóján

Ferdinand Tönnies: közösségből társadalom

Tönnies, Ferdinand: *Közösség és társadalom*. (Gondolat, Bp. 1983.)

Somlai Péter: Gondolatok egy közösség elmélet viszontagságos történelméről. In: Tönnies: i. m. 1983. 335-353.

Némedi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890-1945*. (Napvilág, Bp. 2010.) 149-163.

Kiss Endre: Ferdinand Tönnies és a korai társadalomtudományok, I-III. rész. *Kaleidoscope: művelődés-, tudomány- és orvostörténeti folyóirat*, 2020. 21. szám, 232-241., 2021. 22. szám, 147-155., 2021. 23. szám, 119-131.

Szczepanski: i. m. 1973. 437-440.

Max Weber és a megértő szociológia alapjai

Weber, Max: *Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai I.* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1987.)

Weber, Max: *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. (Gondolat, Bp. 1982.)

Weber, Max: *A tudomány és a politika, mint hivatás*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2004.

Némedi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890-1945*. (Napvilág, Bp. 2010.) 201-272.

Erdélyi Ágnes: Max Weber és a 20. századi társadalomtudomány. In: *Max Weber és a 20. század társadalomtudományi gondolkodása*. (Napvilág, Bp. 1999.) 7-31. o.

Szczepanski, Jan: i. m. 1973. 369-387. o.

A brit szociológia egy befolyásos iskolája a 19-20. század fordulóján

Herbert Spencer és az evolúció törvényei

Spencer, Herbert: A szociológia elvei. In: *Szociológiatörténet*. Szerk. Huszár Tibor – Somlai Péter. (Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1993.)

Szczepanski: i. m. 1973. 134-164. o.

Pál Eszter: Herbert Spencer. In: Felkai Gábor – Haskó Katalin – Molnár Attila Károly – Némédi Dénes – Pál Eszter – Somlai Péter: *A szociológia kialakulása. Tanulmányok.* (Új Mandátum Könyvkiadó, Bp. 1999.) 149-179. o.

Az egyesült államokbeli szociológia korabeli fejlődése, főbb irányzatai.

Az egyesült államokbeli szociológia kezdetei és William Graham Sumner

Sumner, William Graham: *Népszokások, szokások, erkölcsök, viselkedésmódok szociológiai jelentősége* (Gondolat, Bp. 1978.)

Kulcsár Kálmán: Utószó. In: Sumner: i. m. 1978.

Némédi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890-1945.* (Napvilág, Bp. 2010.) 373-387. o.

A „chicagói iskola” kialakulása és irányzatai (Albion W. Small, William I. Thomas, Robert E. Park és Ernest W. Burgess)

Thomas, W. I: Szituációs elemzés: a viselkedési minta és a cselekvési helyzet. In: *Szociológiai irányzatok a XX. században.* Szerk. Felkai Gábor – Némédi Dénes – Somlai Péter (Új Mandátum, Bp. 2000.) 248-257.

Park, Robert E: A városi közösség, mint térbeli mintázat és morális rend. In: *Szociológiai irányzatok a XX. században* i. m. 239-247.

Némédi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890-1945.* (Napvilág, Bp. 2010.) 409-413., 461-500.

Szczepanski, Jan: i. m. 1973. 393-414. o.

Két tudomány mezsgyéjén: Thorstein Veblen és a dologtalan osztály elmélete

Veblen, Thorstein: *A dologtalan osztály elmélete.* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1975.) 57-110.

Somlai Péter: A „dologtalan osztály” – avagy egy modern téma születése. In: Veblen: i. m. 1975. 7-28.

Némédi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890-1945.* 2010. 443-452.

Hausmann Péter: Adalékok a fogyasztói viselkedés vebleni interpretációjához: 150 éve született Thorstein Veblen, a marketingtudomány első professzora. *Marketing & Menedzsment: the Hungarian Journal of Marketing and Management*, 2008. (42. évfolyam) 4. szám, 64-71.

